

HUDI JÓZSEF

Antal Géza a Pápai Lapok élén (1890–1892)¹

MAGYAR SAJTÓTÖRTÉNET nélkülözhetetlen forrásai között tartjuk számon a szerkesztőségi iratokat, leveleket, melyekből megismerhető egy-egy hírlap- vagy folyóirat-szerkesztőség élete. Így többek közt a szerkesztő(ség) koncepciója, napi gyakorlata, kapcsolatrendszere, a munkatársi kör, a lapkiadás mint üzleti vállalkozás, s nem utolsósorban az olvasóközönség (nagysága, összetétele, elvárásai).

Sajnálatos módon a kiegyezés kori pápai hetilapok egyikének sem maradt fenn az iratanyaga, így a lapszerkesztők világáról csak hiányos ismeretekre tehetünk szert. Egyetlen kivétel azért akad: dr. Antal Géza (1866–1934) református főgimnáziumi, majd teológiai tanár, utóbb dunántúli püspök, aki pályája kezdetén egy ideig — 1890 januárjától 1893 januárjáig — a Pápai Lapok főmunkatársa, szerkesztő-helyettese, valójában szerkesztője volt. A laptulajdonos Fenyvessy Ferenc²

¹ A közlemény a PRTA kutatóprogramja keretében készült.

² FENYVESSY FERENC (Eger, 1855. szeptember 9. – Budapest, 1903. június 3.) jogász, újságíró, szabadelvű (kormánypárti) politikus, Pápa város díszpolgára. Egerben érettségizett, majd Bécsben és Budapesten jogot hallgatott. Budapesti tanulmányai befejeztével jogi és államtudományi doktorátust, majd ügyvédi oklevelet szerzett. A diploma megszerzése után Pápán a gróf Esterházy családnál lett házi nevelő. Gróf Esterházy Pál két fiát, Móricot és Jenőt oktatta jogra. Állandóan letelepedett Pápán, villát is épített a mai Csáky utca végén. Részt vett a város, a megye közéletében és az országos politikában. Tagja volt Pápa város képviselőtestületének, Veszprém megye törvényhatósági bizottságának. 1881–1894 között az ugori választókerület, 1895–1898 között Pápa város országgyűlési képviselője volt. A parlamentben különösen a közoktatás reformját és a művészet ügyét támogatta. 1898-tól haláláig Veszprém megye főispánja volt. Már egyetemista korában részt vett az egyetemi és műegyetemi olvasókör megalakításában. Elnöke volt a Balaton-egyletnek, a Nemzeti Színház Nyugdíjintézetének, a Zenetanárok Országos Egyletének, tagja számos helyi és országos egyesületnek. 1879–1898 között a Pápai Lapok laptulajdonosaként és szerkesztőjeként, az 1891 végétől induló budapesti Magyar Ujság politikai napilap (félhivatalos kormánylap) szerkesztőjeként a sajtótörténetbe is beírta nevét. Szívujjában hunyt el, halálakor szűkebb családjából özvegy édesanyja gyászolta. A Kerepesi úti temetőbe temették el a római katolikus egyház szertartása szerint. Temetésén a magyar politikai elit tagjai közül sokan részt vettek. Pápán és Veszprém megyében egyaránt közkezdveltségnek örvendett.

Horváth Lajos³ lemondása után őt bízta meg a szerkesztői teendők ellátásával. Antal Géza hagyatékában fennmaradtak a hozzá intézett levelek, melyek bizonyos szempontból megvilágítják a szerkesztőség mindennapi életét.⁴

Amikor Fenyvessy az ambíciózus fiatal tanárt – szerkesztő-helyettesi minőségben – megbízta a szerkesztői teendőkkel, világos programot adott számára: továbbra is szabadelvű lapot akart fenntartani, amely pártpolitikával nem foglalkozik, felekezeti vitákba nem bonyolódik, nem személyeskedik. A gyakorlatban azt is elvárta tőle, hogy a lap város és környéke érdekeit szolgálja. A fennálló gazdasági-társadalmi rend – kormánypárti politikusként – megkérdőjelezhetetlen volt számára, de a rezsím hibáiról jobbító szándékkal lehetett lapjában cikket megjelentetni.

Fenyvessy összes fennmaradt levelének olvastán világossá válhat számunkra, hogy a lapkészítés szigorúan üzleti vállalkozás volt, és a szerkesztésnek is ehhez kellett igazodnia. A laptulajdonos gazdasági és/vagy politikai hasznot várt a laptól. A szerkesztő és tulajdonos között kezdettől fogva alá-fölérendeltségi viszony volt: Fenyvessy táviratban, levelezőlapon, levélben és

– Dr. Fenyvessy Ferencz. = Pápai Közlöny 13 (1903) 23. sz. (június 7.) 1–4., NAGY 1957. 69–70., VARGA 1998. 164. (A források eltérő adatait pontosítottuk.)

³ HORVÁTH LAJOS (Pápa, 1847. december 25. – Veszprém, 1912. június 10.) ügyvéd, szolgabíró, jogtanár. A gimnáziumot és jogi tanfolyamokat a pápai református kollégiumban végezte, 1871-ben Pesten szerzett ügyvédi és külön váltóügyvédi oklevelet. 1872 januárjában Pápán nyitott ügyvédi irodát. 1876–1884 között, megszűnéséig a pápai jogakadémia tanára volt. 1883. december 17-én a pápai járás szolgabírájává választották, tisztségéről 1895-ben mondott le, amikor a belügyminiszter állami anyakönyvi kerületi felügyelővé Losoncra nevezte ki. Tíz évig Losoncon dolgozott, hatásköre Gömör-Kishont, Hont, Nógrád vármegyékre terjedt ki. 1905-től a belügyminisztérium községi ügyosztályán dolgozott, mint anyakönyvi felügyelő. 1906-ban súlyos betegsége miatt nyugdíjazták. Pápa képviselőtestületének az 1870-es évektől meghatározó tagja, a jogi szakbizottság jegyzője és előadója; Veszprém vármegye törvényhatósági közgyűlésének tagja volt. 1874-ben a Pápai Lapok egyik alapítója és állandó munkatársa, 1879–1884 között felelős szerkesztője volt. 1881-ben az állandó színház igazgatóságának (intendaturájának) tagja, a megnyitó ünnepség egyik szervezője. 1893-ban a Jókai Kör egyik alapítója, az irodalmi szakosztály elnöke. 1896-tól a Dunántúli Református Egyházkerület világi tanácsbírájaként tevékenykedett. Évekig a református főiskola igazgató-tanácsának tagja volt. Komoly szerepet játszott a főiskola Komáromba való áthelyezésének megakadályozásában. Irodalmi ténykedéséért a főiskolai képzőtársaság 1883-ban tiszteletbeli tagjává választotta. Pápán a családi sírboltba temették. Írói álnevei: Kaktusz, Hansai, -r-, -h-s. Fia, Dr. Horváth Lajos (Pápa, 1875. augusztus 27. – Vilonya, 1937. július 27.) Veszprém vármegye tisztviselője (aljegyzője, főjegyzője, alispánja) volt. – Az állandó színházi részvénytársaság... = PL 8 (1881) 48. sz. (november 13.) 195., – Különfélék. = PEIL 39 (1896) 47. sz. (november 22.) 752., Horváth Lajos. = PH 9 (1912) 24. sz. (június 15.) 1–2. Fia életrajza: HAHN–ZSADÁNYI 1929., VARGA 2014.

⁴ DREL IV. 1. Dr. Antal Géza iratai 1886–1935. Jelen közleményben levelezése 1890–1893 közötti részét használtuk fel. Korábban Fenyvessy két levelét már közöltük a pápai kulturális folyóiratban: HUDI 2019. 29–32.

személyes találkozásuk alkalmával közölte intencióit, és teljesítésüket el is várta. Ha ez nem történt meg, elmarasztalta a szerkesztőt.

A szerkesztő viszontválaszaiban beszámolt munkájáról, az eseményekről, esetleges nehézségekről, szükség esetén tanácsot kért a vitás kérdésekben.

A liberális politikus a lapot eszköznek tekintette politikai célja elérésében. 1891 végétől, amikor Budapesten megindította a *Magyar Ujság* c. politikai és közgazdasági napilapot, akkor a hírközlésbe a *Pápai Lapok*at is hozzá kapcsolta: a helyi, Pápa-vidéki, megyei vonatkozású cikkeket kölcsönösen átvették egymástól. Antal Géza mintegy a fővárosi lapnak is munkatársa, tudósítója lett. Mivel válaszleveleiről, tudósításairól nem készített másolatot, nem tudjuk, hány alkalommal és miről írt.

A kettejük kapcsolatát jól érzékelteti, hogy Fenyvessy kezdettől barátjának nevezte Antalt, miközben sokáig önzte, s amikor tegezni kezdte, akkor sem változott át az alárendeltségi viszony partnerivé. Fenyvessynek Pápán két feltétlen bizalmi embere volt: Horváth Lajos és Goldberg Gyula – Antal Géza nem vált azzá. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy személyi autonómiájának Fenyvessy általi többszöri durva megsértése volt az oka lemondásának. (Persze, mint művelt, tapintatos ember, ezt nem közölte lemondó levelében, így meghagyta „főnökét” abban az öntelt hitében, hogy ő semmiben nem hibás.)

A szerkesztő a támadási felület csökkentése érdekében – a korabeli gyakorlatnak megfelelően – számtalan cikket név nélkül közölt. A szerzők neveit a szerkesztői üzenetekben, titkos „kódon”, álnéven, megbeszél sorrendben közölte Fenyvessyvel. Ennek a módszernek az ismerete sokat segíthet nekünk, mai olvasóknak a lap újraolvasásakor.

Levelezésük arra is rávilágít, hogy a laptulajdonos tudatosan törekedett arra, hogy a városi közgyűlésekről minél részletesebb tudósítások jelenjenek meg.⁵ Ez nem csak az ő alaposabb tájékozódását szolgálta (minden számot olvasott Budapesten vagy másutt), hanem a város ügyeit is szélesebb körben ismertté tette. Ez a törekvés nem lett volna megvalósítható, ha a református főgimnázium gyorsíró szakkörében nem folyt volna gyorsírásitanítás.⁶ (Az utókor

⁵ A Pápai Lapok szerkesztősége 1877-től kezdve küldött *gyorsírót* a városi képviselőtestületi ülésekre. A szerkesztőség hivatalos levélben kért engedélyt gyorsíró kiküldésére, melyet az 1877. április 7-i közgyűlés meg is adott számára. – A városi képviselő testületnek... = PL 4 (1877) 15. sz. (április 15.) 59. Az engedélykérés idején *Füredi Albin* felelős szerkesztő és *Vécsey István* főmunkatárs szerkesztették a lapot.

⁶ A gyorsírást az 1876/77. tanévben *Reichenthal Gerzson* elsőéves bölcsész kezdte megismertetni pápai református főiskola növendékeivel. A Pápai Gyorsírókört 1877. október 28-án *Szilágyi József* tanár-elnök alapította, alelnökké *Reichenthal Gerzson* másodéves bölcsészhallgatót, első

azért is örülhet a részletes beszámolóknak, mert a város közgyűlési jegyzőkönyveinek nagy része elpusztult a II. világháború alatt.)

Talán meglepőnek tűnik, de az üzletről, pénzügyi kérdésekről szinte semmit sem tudunk meg Fenyvessy leveleiből. Azt sem tudjuk, hogy Antal Géza mennyi fizetést kapott a lap szerkesztéséért, és azt is csak feltételezhetjük, hogy a helyi munkatársaknak nem fizettek honoráriumot. Azt viszont tudjuk, hogy minél több városi polgár írására számítottak. S azt is tudjuk, hogy írások bőségesen álltak a szerkesztő rendelkezésére. (Vagyis, a lapszámok olvastán korábban könnyen arra a téves következtetésre juthattunk volna, hogy a közgyűlési tudósítások azért olyan terjengősek, mert a szerkesztő „anyaghiányban szenvedett”.)

A Pápai Lapok stabilitását mutatja, hogy az egyes számok ára (15 krajcár) és az előfizetési díjak sem változtak az 1890-es évek elején. Az egész évi előfizetés 6, a félévi 3 forint volt, negyedévre 1 forint 50 krajcárt kellett fizetni.

A stabilitást biztosította a kiterjedt munkatársi gárda is. A helyi lakosok közül elsősorban az értelmiség tagjai ragadtak tollat. *Borsos István* (1863–1918) pápai református főgimnáziumi tanár verssel is jelentkezett. *Kis Ernő* (1856–1927) főgimnáziumi tanár tanügyi és várostörténeti cikkeket egyaránt írt. A jogot végzett *Szeglethy György* (1854–1910) — később Veszprém hírneves polgármestere — tárcákat jelentetett meg. A helyiek közül *Baráth Ferenc* (1824–1905) ügyvéd, jogakadémiai tanár, *id. Martonfalvay Elek* (1821–1904) ügyvéd a lap belső munkatársának számított. Ők ketten határozták meg a város 1848/49. évi történeti önképét. A pápai születésű cisztercita gimnáziumi tanár, *Tipold Özséb* (1838–1892) „Történelmi naptára” napra lebontott történeti kronológiát közölt a középkori és újkori magyar és európai történésekről. 1892-ben már a VI. évfolyamot nyitotta meg. A református kollégium volt növendékei közül *Lampérth Géza* (1873–1934) egy-egy verssel jelentkezett. A megyei tisztviselők közül *dr. Kerényi Károly* (1829–1923) vármegyei főorvos rendszeresen közölt

titkárrá *Demjén Márton* másodéves papnövendéket (későbbi veszprémi lelkész), titkárrá *Jakab Lajos* elsőéves bölcsészhallgatót választották. Az 1884-ben Szilágyi által újjászervezett „Pápai ev. ref. főiskolai gyorsíró-kör” vezetését 1890-ben *dr. Kapossy Lucián* vette át, aki több évtizedig irányította a kör munkáját. Az országos hírnevű kör legtehetségesebb tanítványai közé tartozott *Jakab Lajos*, aki később Szeged kiváló gyorsíró tanára lett és *dr. Halász Zoltán*, aki országgyűlési gyorsíróként vált ismertté. A kollégiumi gyorsírástanítás a két világháború között is folytatódott. A tanítás 1928-tól egységes rendszer szerint folyt. – *Egyletek és intézetek.* = PL 4 (1877) 44. sz. (november 4.) 185., *Pongrácz József:* A „Pápai ev. ref. főiskolai gyorsíró-kör” 25 éves története. = DPL 14 (1903) 17. sz. (április 26.) 275–277., *A főiskolai gyorsírókör jubiláris ünnepe.* = PH 35 (1938) 7. sz. (február 12.) 2.

szakcikkeket, a tragikus sorsú, balatonkenesei kötődésű *Soos (Soós) Lajos* (1856–1902) költeményeivel vált népszerűvé. A műkedvelőnek számító *Borsodi Latinovits Béláné* műfordításait tette közzé. A vidéki lelkészek, jegyzők a „Vidéki levelezés” rovatban számoltak be a helyi eseményekről (bálokról, olvasóköri könyvtári gyarapodásról stb.).

Az alábbiakban válogatást közlünk Fenyvessy Ferenc laptulajdonos Antal Géza szerkesztőhöz küldött leveleiből, illetve Antal szerkesztői működésével kapcsolatos híradásokból (munkába állásáról, lemondásáról). A levelek szövegét mai helyesírás szerint, a régies kifejezések és egyéni szóhasználat (pl. collega, intentio vagy intencio, malitia, Redactio, stb.) megtartásával közöljük. Helytakarékosság szempontjából a keltezéseket egységesítettük. A kiegészítéseket szögletes zárójelbe tettük. A könnyebb megértés érdekében a leveleket lábjegyzetekkel láttuk el.

1.

Budapest, 1890. január 14.

Igen tisztelt Barátom!

A dolog velejénél kezdem soraimat. Horváth Lajos⁷ barátommal folytatott levelezésemből arra a kedves eredményre jutottam, hogy kegyed szíves volt elfogadni a Pápai Lapok helyettes szerkesztői állását. Fogadja érte hálás köszönetemet. Első aggodalmam, mely egyúttal csak egyetlen volt, csak abban állott, hogy nem mehettem bele a kegyed által feltétel gyanánt kikötött 2 havi szünetbe. De mint H.[orváth] leveléből értesülök, ez is szerencsére meg van oldva, s így ma már semmi akadály[a] nincs, kegyedet, mint a Pápai Lapok hely.[ettes] szerkesztőjét üdvözlöm és barátságomat ez irányban is felajánlanom.

Rendkívül sajnálom, hogy reconvalescens⁸ állapotom még nem engedi, hogy Pápara jöjjek. Talán febr. elején pár napra. De voltaképpen nincs is mit mondanom; annyira tudom, hogy kegyed ismeri lapom irányát és tendenciáját.

⁷ Horváth Lajos ügyvéd, járási szolgabíró, korábbi szerkesztő.

⁸ reconvalescens (latin) = lábadozó, gyógyulófélben lévő

Kérni fogom lapom érdekében, hogy ott, ahol az én nevem előfordul a lapnál, vele vis-a-vis⁹ tétetnék (ha beleegyeznek): Szerkesztő helyettes v.[agy] helyettes szerk. Antal Géza. A lap közepén kis betűkkel jönne a nyomda neve. Ha óhajtja, méltóztassék kis beköszöntőt írni. Én mellékelve küldök a lapban megjelenendő kis értesítést.

A postánál úgy intézkedtem (az interregnum alatt is így volt), hogy a kiadó Goldberg¹⁰ vesz[i] át az összes leveleket, ő tartozik küldeni ezekért a postára. S mi a kiadó hi.[vatalá]-hoz tartozik, azt megtartja és intézkedik, ami pedig a szerkesztéshez, azt kegyednek átadja. Így legelőbb nem történik semmi zavar. S kegyed is meg van kímélve [a] kiadói levelek átnézésével¹¹. Czikkek (mint eddig) vannak mindig elég számmal. Van előfizetve egy könyomatos hírlapra is, mely a megyében csak nekünk jár, s így bizton felhasználható.

Programmunk: politikába nem avatkozunk, mert lapunk társadalmi. *Egy vallás* ügyében sem turkálunk, s egy vallást sem bántunk, mert liberális gondolkodásúak vagyunk. Nem személyeskedünk. Semmi revolerezést nem engedünk meg. *Mindenben* pedig, mire nézve (főleg eleinte) aggodalmi volnának: kérem a lap régi szerk.[kesztő]jéhez, H.[orváth] Lajoshoz fordulni és őt úgy tekinteni, mintha én mondanám azt, mit ő ajánlatba hoz.

Akinek óhajt tiszt.[telet]példányt küldeni, méltóztassék rendelkezni. Úgy az iránt is, miszerint t.[isztelet]példányt akar magának megtartani.

Ezzel még egyszer üdvözlöm. Csak kérem az álnevekkel megjelenő cikkek íróját lehetőleg el nem árulni, s a P. Hírlappal¹² egyáltalán *nem* polemizálni.

Tisztelő barátja Fenyvessy F.

⁹ vis-à-vis (francia) = szemben, átellenben; a hírlap utolsó oldalán alul bal oldalon „Laptulajdonos szerkesztő: Dr. Fenyvessy Ferenc”, jobb oldalon „Főmunkatárs: Antal Géza” neve olvasható.

¹⁰ Goldberg Gyula izraelita vallású pápai nyomdász, nyomdatulajdonos, laptulajdonos, papír- és könyvkereskedő. Fenyvessy Ferenc bizalmi embere. Pápán 1880. december 20-án nyitott papír- és könyvkereskedést, később nyomdát alapított, melynek termékeit 1885-től ismerjük. 1930. november 12-én, 77 éves korában hunyt el, két lánya: Ida (Gonda Sándorné) és Irma (Fabinyi Sándorné) gyászolta. – Goldberg Gyula halála. = PH 27 (1930) 46. sz. (november 15.) 2., Állami anyakönyvi kivonat. = PV 27 (1930) 47. sz. (november 23.) 4., SZEGLETI 1978. 174.

¹¹ helyesen: *átnézésétől*

¹² Pápai Hírlap 1888. május 20. – 1890. május 11. között megjelenő pápai hetilap volt Magyar Gyula kiadásában. Magyar Gyula, majd V. Hullám József szerkesztette. Vö. NAGY 1957. 67.

2.

Pápa, 1890. március 19.

A Pápai Lapok t. olvasóihoz. Van szerencsém lapom t.[isztelt] olvasóit értesíteni, hogy a Pápai Lapok helyettes szerkesztését *Antal* Géza tanár úr volt szíves magára vállalni. *Antal* Géza úr évek óta belmunkatársa a Pápai Lapoknak, melyeket külföldi tartózkodása alatt¹³ is nem egyszer felkeresett érdekes közleményeivel, s így lapom t. olvasói azon tényt, hogy lapom helyettes szerkesztésére őt sikerült megnyernem, bizonyára meglelégedéssel fogadják.

Tisztelettel Fenyvessy Ferenc¹⁴, a Pápai Lapok tulajdonosa.¹⁵

3.

Pápa, 1890. március 19.

Köszönet nyilvánítás. Elengedhetlen¹⁶ kötelességemnek tartom e lapok hátsábjain, most mikor lapomnak helyettes szerkesztését *Antal* Géza tanár úr veszi át: – *Horváth* Lajos úrnak, s t.[isztelt] barátomnak, ki engemet lapomnál éveken át oly páratlan lelkiismeretességgel és ritka buzgósággal helyettesíteni szíves volt: – legmélyebb köszönetemet nyilvánítani.

Fenyvessy Ferencz.¹⁷

4.

Budapest, 1891. február 26.

Kedves Géza Barátom!

Nagyon köszönöm szíves tudósítását. A vasút ügyben nem tagadom, nagyon fel voltam indulva magán értesüléseim folytán, mert azt hittem, hogy csak egy-két ember megfoghatlan magatartása képes lesz egy legjobb útnak indulni ügyet [tönkretenni].¹⁸

Expresse levelet informatiókép[p] írtam, mert ([a] rosszul sejtett helyzetben) nem akartam lemenni a gyűlésre. De persze kegyetek, kik teljesen

¹³ Utrechti (hollandiai) egyetemi éveire (1885–1888) utal.

¹⁴ A korabeli helyesírás szerint az újság is a *Ferencz* alakot használta.

¹⁵ Különfélék. – A Pápai Lapok t. olvasóihoz. = PL 17 (1890) 3. sz. (március 19.) 10.

¹⁶ értsd: Elengedhetetlen

¹⁷ Különfélék. – Köszönet nyilvánítás. = PL 17 (1890) 3. sz. (március 19.) 10.

¹⁸ A mondat nincs befejezve.

ismerték a helyzetet, legjobban tudhatták, mit kell és mit nem kell az ügy érdekében tenniük. Így az expresse levélnek fel *nem* olvasása az adott körülmények közt valóban a leghelyesebb [cselekedet volt]!

Nagyon örülök, hogy bejött az állandó választmányba. Hiszen így folyton a legteljesebb connexusban lesz a városi ügyekben. A vasút ügy közgyűlési tárgyalását kérem a lehető leghosszabban közölni és ha lehet *e* tárgyat durchschussal¹⁹, vagy nagyobb betűvel.

A munkatársak felszólítása a lehető legjobb gondolat. Hadd csoportosuljon mindenki lapunk köré. Így lesz városunkban a kívánatos összetartás!

Szívből üdvözli tisztelő barátja

Fenyvessy Ferenc.

5.

Budapest, 1891. március 2.

Tisztelt Géza Barátom!

Nagyon érdekes a lap, [a] Somlóra sokat tesz azon kiváló figyelem, melyben az Ön részéről részesül. Köszönöm, hogy egyre másra figyelmeztetni szíves volt. Barthalosnak²⁰ azonnal írok. Cikkét ép[p]en most mutattam meg Láng²¹ előtt

¹⁹ Durchschuss (német) = ritkító [szedés]; nyomdai szakkifejezés; szavak vagy sorok kiemelésére szolgált. Vö. SZILÁDY 1985. 74.

²⁰ BARTHALOS ISTVÁN ügyvéd, Pápa városi képviselőtestületi tag, megyebizottsági tag, 1879-től a Pápai Református Egyházmegye tanácsbírája, 1903-tól haláláig gondnoka, zsinati képviselő. Az 1880-as években a református főiskola pénztárnoka, később a főiskola és az egyházkerület ügyésze. A közügyekben fáradhatatlanul és lelkesen járt el. Váratlanul hunyt el tüdőgyulladásban Budapesten, 1916. április 17-én, élete 67. évében. Lánya, Barthalos Olga és férje, Kovács Kálmán huszár őrnagy gyászolta. Felesége, Körmendy Vilma gyógyíthatatlan betegsége miatt 1884-ben fiatalon, 30 éves korában öngyilkos lett, így kislányát egyedül nevelte. A pápai alsóvárosi családi sírboltban nyugszik. – Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára (DREL) II. 6. A Pápai Református Egyházmegye közgyűlési jegyzőkönyve, 1879. március 18–19. 8. – DREL I. 1.a. A Dunántúli Református Egyházkerület jegyzőkönyvei. Az egyházkerület 1883. június 18-i közgyűlési jegyzőkönyve, 16. pont. – Általános részvétet keltett... = PL 11 (1884) 29. sz. (július 20.) 122., Barthalos István: Egyházmegyei gondnoki székfoglaló beszéd. = Dunántúli Protestáns Lap 14 (1903) 27. sz. (július 5.) 432–433., Barthalos István. = 27 (1916) 17. sz. (április 23.) 134., Halálhírek. = VU 63 (1916) 19. sz. (május 7.) 301–302., Barthalos István temetése. = VeU 6 (1916) 34. sz. (április 27.) 3.

²¹ DR. LÁNG LAJOS (Pest, 1849. október 13. – Budapest, 1918. március 28.) közgazdász, 1882-től megszakításokkal egyetemi tanár, 1902–1903 között kereskedelemügyi miniszter, akadémikus; 1881–1896 között a pápai választókerület országgyűlési képviselője a Szabadelvű Párt színeiben. Vö. BÖLÖNY 1987. 325.

Barossnak²², ki elolvasta azt. Réthey referált a dolgokról. Bizony eleinte (mert így voltam informálva) nagyon haragudtam, azt hívé, hogy néhány ember hibája²³ felületes okokból képes a legjobb ügyet elejteni. De Ende gut, alles gut.²⁴

Lapunk *ne* kezdeményezze a márc. 15-ikét, de ha mások megteszik, a különfélékben persze meg kell róla, s pedig rokonszenvesen emlékezni. Köszönöm, hogy megírta, ki a Borotva.²⁵ Jó mindig, ha tudom. Máskor lehet esetleg Erdős F. név alatt a szerk.[esztői] üzenetben is jelezni a nevet. Majd kitalálom.

Az áll.[andó] vál.[választányi] ülésezések megváltoztatását a „folyton” helybeliek könnyebben ki tudják vinni, mint én. De azt hiszem, nemigen lehet *sokkal* korábban azt a gyűlés *előtt* tartani. Kérem a jövő számban megemlíteni: [...]²⁶

6.

Budapest, 1891. április 3.

Tisztelt Barátom!

K.[edves] levelét tegnap estefelé kaptam, ép[p]en mikor Szigeti Imrével²⁷ a színházból haza jöttem. Előtte hamarjában átnéztem, s azt hívé, hogy péntek van, sietve postára adtam. De [az] *első* perctől kezdve rosszul visszhangzott a cikk minden sora, elannyira, hogy el voltam határozva, Önnek távírni, hogy *még sem* közöljük. Ép[p]en kapóra jött tehát Önnek [a] levele. (Inter parenthesis²⁸ kérem azonban, *ne* tessék máskor *expresse* írni, mert ezzel semmit sem nyerünk, csak azt, hogy $\frac{1}{2}$ 3-kor sage²⁹ félháromkor hajnalban költik fel az embert, amely időben igazán nem lehet semmit sem csinálnia levél érdemében. Minden egyszerű levél ide érkezik reggel 8- $\frac{1}{2}$ 9-kor. Tehát oly időben, melyben a félhárom [órai] levélre is válaszolok.) Az ebéd tudósítás kitűnő.

Fenyvessy.

²² BAROSS GÁBOR (Pruzsina, 1848. június 6. – Budapest, 1892. május 9.) vármegyei tisztségviselő, kiemelkedő miniszter, az államvasúti rendszer megteremtője, a folyam- és tengerhajózás kifejlesztője; ekkor kereskedelemügyi miniszter (1889–1892). Vö. BÖLÖNY 1987. 268.

²³ A szó a tinta elmosódott volta miatt alig olvasható.

²⁴ Ende gut, alles gut. (német) = Minden jó, ha a vége jó.

²⁵ T. i. a Borotva álnevű szerző valódi nevét.

²⁶ A folytatás a papír kivágása miatt nem maradt fenn.

²⁷ SZIGETI IMRE, *Tripámer* (Veszprém, 1831. október 15. – Budapest, 1902. június 6.) színész, rendező, színiigazgató, Szigeti József színész öccse. 1855-ben lépett színpadra, 1868-tól átmenetileg, 1873-tól nyugdíjazásáig a Nemzeti Színház tagja. Drámai hősköztől groteszk figuráig minden szerepet játszott. Vö. SZÉKELY 1994. 748.

²⁸ inter parenthesis vagy inter parenthesisim (latin-görög) = zárójelben, közbevetőleg, mellesleg

²⁹ sage (német) = mondom

7.

Budapest, 1891. május 18.³⁰

Kedves Géza Barátom!

A szerk.[esztői ü.[zenetek]-ből úgy látom, hogy nem kapta meg soraimat, vagy csak elkésve. E. F.-nek³¹ én nem írtam és nem is fogok. Legyen az ő gusztusa szerint. Mi senkinek sem fogunk kunyerálni. A lapnak „plötzlich”³² nem járátása, úgy látni pápa-vidéki betegség. Ha valamelyik t.[isztelt] előfizetőnek nem tetszik valami a lapban, akkor mindjárt visszaküldi azt. Így bo[s]szulja meg magát. De aztán legyen megint, csak visszatér az egyedül üdvözítő előfizetői egyházba. Talán így lesz E. F.-fel is. Nagy baj azonban, hogy *durva* sajtóhiba van *ép[p]en* az őt érdeklő mai cikkben is. Meg nem foghatom, hogy a mi szedőink ily szemtelenül ügyetlenek, hogy saját nyomtatott szövegük után sem tudnak – hiba nélkül szedni. Azt írják E. F.-ről, hogy: „mint ez ma már nem titok – ő a megyei *államosztásnak a híve*” – mikor éppen ellenkezőleg!!! Amint én ismertem E. F.-et, ő szemtől meg van győződve, hogy azok után, amik történtek, – én csupa *malitiából*³³ szedtem így. Persze a sajtóhiba elrontotta a dolgot. De azért a világért sem kell kijavítani, – legfeljebb, ha ő maga kérné azt. Mert nagyon komikus lenne a sajtóhibák sajtóhibáinak corrigálása.

Kimaradt a megyegyűlés cikkről az, hogy „folytatás”. Ki írta a víz cikket? A városi gyűlésről való karcolat jó. E héten még írok valamit.

Au revoir³⁴ F. Ferenc.

[Utóirat:] Pénteken³⁵ 2 napra B.[alaton]füredre megyek.

³⁰ A levélpapír a „Szabadelvű pártkör 1891.” feliratú, az évszám a második sorban található, mellé csak a levélírás időpontját kellett írni.

³¹ Gróf Esterházy Ferencnek

³² plötzlich (német) = hirtelen

³³ malitia (latin) = gonoszság, csalárdság

³⁴ Viszontlátásra! (francia)

³⁵ 1891. május 22-én, pénteken feltehetőleg a két éve nem működő Balaton-Egylet újjászervezése érdekében ment Füredre. Május 29-én az egyleti tagok egy részét értekezletre hívta össze, akik megbízták az 1891. június 28-i füredi újjáalakuló közgyűlés szervezésével. A közgyűlést megelőzően Emlékiratot küldött a Balaton környéki vármegyék vezetőihez, melyben az egylet fontosságát, eddigi eredményeit hangsúlyozta. – FENYVESSY Ferenc: Emlékirat a „Balaton-egylet” újjáalakítása ügyében. = PL 18 (1891) 25. sz. (június 21.) 101. A közgyűlést végül június 29-én tartották meg, amelyen kimondták az újjáalakulást és az alapszabályok kidolgozásával egy bizottságot bízták meg (tagja: Fenyvessy Ferenc, Porzsolts Kálmán, Sziklay János). – A Balaton-egylet újjáalakítása... = PL 18 (1891) 27. sz. (július 5.) 110.; TÓTH-BENCZE 2011. 68.

8.

Budapest, 1891. június 12.

Kedves Géza Barátom!

Fontos ügyben írok, melyre nézve igen kérem, legyen szíves azonnal beszélni Horváth Lajossal és Goldberggel³⁶. Véleményüket hétfő reggelig kérni fogom, ha másképp[p] nem, legalább egy szerk[esztői] üzenetben F. jegy³⁷ alatt. A dolog a következő: Benedek Elek³⁸ képv.[iselő] ma hozzám [jött] s elmondta a következőket. Ő az *ide* mellékelt lapot csinálja július 1-től kezdve. A *vidéki* lapok számára, s ez esetben ha megrendeljük, mint [a] „Pápai Lapok” melléklete lesz nyomtatva. Lapunk (hogy E. F. gróftól is sok példány maradt el) kell, hogy terjedjen és *minél több* előfizetőt kapjunk a vármegyében. Benedekkel hétfőn alkudnám meg, hogy a Veszprém megyei lapok közül *csakis* a mi lapunk hozna *minden* vasárnap egy ilyen pompás irodalmi heti képeslapot (nem politikait). Én kötelezném magamat 500 példányra minden hétre, egy 100 példány csak 1 ft, vagyis 5 ft jönne minden hétre (előre fizetve $\frac{1}{4}$ évre). S mi aztán elküldenék a megyében *szerte széjjel*. Én azt hiszem, hogy ha semmi árfelemelés nem történék, kapnánk a vidékről sok előfizetőt. A mellékelt „Vasárnap” minden oldalára rányomathatnánk, hogy a Pápai Lapok melléklete.

Mit szólnának hozzá? Ezt, azt vélem, meg kellene próbálni. Véleményüket kéri barátjuk

F. Ferenc

9.

Budapest, 1891. június 28.

Igen tisztelt Barátom!

Mindenekelőtt fogadja gratulációmát a megválasztásához.³⁹ Nagyon, nagyon örültem neki. Legközelebb be kell Önnek jönni a megyéhez is.⁴⁰

³⁶ Goldberg Gyulával

³⁷ A kéziratban eredetileg: „Benedek” név, áthúzva, alatta javítva.

³⁸ Benedek Elek (Kisbacon, 1859. szeptember 30. – Kisbacon, 1929. augusztus 17.) újságíró, író, országgyűlési képviselő.

³⁹ Minden bizonnyal dr. Antal Géza városi képviselőtestületi tagságára céloz. Az 1891. június 20-i közgyűlésről készült tudósítás azonban nem említi ezt a ténytet. – Városi közgyűlés június 20-án. = PL 18 (1891) 26. sz. (júni 28.) 105–106.

⁴⁰ t. i. Veszprém vármegye Törvényhatósági Bizottsága közgyűlésének tagjává is meg kell választani

Lapunk városi közgyűlési tudósításai most nagyszerűek. Nem képzelem, mily jól esik nekem azokat olvasnom. Akár csak ott lennék a nagyteremben. A szónokok egyénisége kitűnően van visszaadva beszédjeik kivonatában. Ügyesek a közbekiáltások feljegyzései, stb. Hanem persze kétségtelen, hogy Bognár Gábor⁴¹ most már kétszer annyit beszél, mint eddig.

Az alispán úrtól ép[p]en e percben veszem ezt a táviratot, melyet abbéli kérdésemre kaptam, hogy mikor lesz nálunk a tisztújítás? Mielőtt a táviratra felelnék, kérem Önt, beszéljen Horváth Lajossal, mikor lenne legjobb terminus. Én akkorra úgy rendezem be dolgaimat, hogy jöhessenek, mert okvetlenül jelen akarok lenni városunk ez újjászületésénél. Én 6-ika után jöhetnek, addig referálnivalóm lesz a Házban⁴².

Mostani vezércikkünk nagyon ügyes. Kérni fogom (mert rendkívül érdeklődöm ilyenek iránt) ezentúl a szerk.[esztói] üzenetben Erdős F. alatt megírni sorrendben egyszerűen a neveket, akik névtelenül írták a cikkeket. Első helyen írt lesz a vezércikk írója, vagy az, ki a lap első névtelen cikkét írta. Így mindig tudni fogom, kik írtak. Mert *nékem* és *előttem* fontosabb *ki* írt lapunkba, mint *amit* írt. És az a fő, hogy városbeli emberek írjanak, mert cikket lehet akárhonnét kapni ad normam Székesfehérvári Közlöny⁴³ – de embert *nem*.

Gay cikkét⁴⁴ Somlóvárról kérem közleni. Várom szíves levelét. Barátja

F. Ferenc

⁴¹ Bognár Gábor Pápa városi képviselőről van szó. Bognár Gábor magánzó, evangélikus házbirtokos a legtöbb állami egyenesadót fizetők közül került a közgyűlésbe, melynek egyik legaktívabb tagja volt. A sajtóhíradások szerint 1885-től 1900 nyarán bekövetkezett haláláig vett részt a város közéletében. 68 évesen tüdőtágulatban hunyt el, 1900. augusztus 3-án temették el. A szintén evangélikus Vánkos Eszterrel kötött házasságából egyetlen fia született: Gyula, aki már gazdasági gyakornok volt, amikor 1883. szeptember közepén 22 évesen tbc-ben elhunyt. Felesége 1901. december elején 63 évesen, szívbajban halt meg. – Halálozások. = PL 10 (1883) 40. sz. (szeptember 23.) 155., Névjegyzéke... = PL 11 (1884) 52. sz. (december 28.) 219., Pápa város virilistái. = PL 24 (1897) 26. sz. (november 21.) 3., Városunkban meghaltak. = PL 27 (1900) 31. sz. (augusztus 5.) 5., Anyakönyvi kivonat. = PL 28 (1901) 50. sz. (december 15.) 5.

⁴² Az országgyűlés Képviselőházában.

⁴³ A Székesfehérvári Közlöny mintájára.

⁴⁴ Giay Károly: Ó és új Somlóvár. Történelmi vázlat, különféle kútfők alapján. = PL 18 (1891) 5. sz. (február 1.) 17–18. Giay Károly ügyvéd gr. Erdődy Sándor somlói uradalmának titkára volt. Somló váráról később név nélkül jelent meg írás: Kirándulás a somlói várromba. – Tárcalevél – = PL 18 (1891) 39. sz. (szeptember 27.) 161.

10.

Eger, 1891. július 14.

Tisztelt Barátom!

Budapestről ugyanaz nap, mikor odaérkeztem, ide visszajöttem, hol elhalmoznak az egriek jószágukkal. Tele vagyok a tiszteletemre rendezett multságok özönével. Tíz napja időzöm itt, s csak hétfőre ugrottam fel szavazni, s kora du. vonattal megint vissza. Csak annyi időm volt még, hogy Horváth Lajossal pár szót váltottam, tőle tudtam meg, hogy elszándékozik Ön utazni – azért írtam azonnal Mészárosnak a helyettesítés végett.

Barthalos actiója *meglepett*. Én mindenben osztom a kérvény tartalmát, de a *lehető legszerencsétlenebbnek*⁴⁵ ideának tartom az országházhoz való fordulást. Pápának *kárja* lesz belőle. Csodálom B.[arthalos]-tól, hogy egyszerre „meglepett” bennünket a dologgal. Ily „meglepetések” csak ártanak az ügynek.⁴⁶ A grófot felkérni a deputációba csak berúgva lehet, de józanul nem. Igaza van Önnek, hogy ez képtelenség.

A Házban majd meglátjuk, ki fog szót emelni a kérvény mellett. És lesz-e benne köszönet. *Nem* így kell *ilyen* actiót kezdeni. Így csak aki az ügynek ártani akar: tesz ilyent. Valóban megfoghatatlan [a] Pistától, hogy egy ilyen *roppant* horderejű kérdésben *előbb* nem intézkedett, hogy a „miként”-ről is eleve tájékozva legyünk.

Felszólalásunknak *most* és most *már* semmi sikere nincs. A Ház ad acta⁴⁷ teszi azt. És mikor igazán lehet és kell felírunk a Házhoz: akkor gúnyolódva azt kérdik: hát megint Pápa?

Sajnálom, hogy Pista nem volt előrelátó! Szeretnék neki is írni, de e levelet is csak lapon tudom megírni, annyira elfoglalnak vizitjeim.

Pénteken Parádon vagyok. Hétfőn, kedden Pesten.

Eö.[tvös Károly] beszédjéről semmit, mint rendesen. Nem kaptam vespéremi lapokat, kérek Pestre küldeni.

Isten Önnel, barátja F. Ferenc.

⁴⁵ helyesen: *lehető legszerencsétlenebb*

⁴⁶ Ti. a Pápa–csornai vasútépítés ügyének (a vasutat 1896. augusztus 1-jén nyitották meg.) V. ö. FEJES 2001. 95.

⁴⁷ ad acta (latin) = az iratokhoz, vagyis: irattárba

11.

Prága, 1891. szeptember 9.

Igen tisztelt Barátom! Úgy számoltam, hogy e hó 15-től kezdve egész okt. elejéig Pápán lehetek, mert időközben a közbejött körülmények miatt, lemondtam a soproni Széchenyi emlékbeszédről. – De itt várt reám a kétségbeesett levél, távirat, stb. El kellett fogadnom a beszéd tartást. De mert már 19-én Sopronban kell lennem és pár nappal ezelőtt a beszédnek is meg kell lenni, s még meg sem beszéltem velük a dolgokat – innét Bécsbe, s aztán vagy Sopronba, vagy Pestre megyek.⁴⁸

Csak a soproni ünnepek *után* (s[z]ept. 22.) érkezem meg. 25-én Marcaltón lesz megyei kiküldetésem. És most csak arra kérem, hogy ha csak lehet, ismét mellékletet adjunk, miként az ev.[angélikus] gyűlésről, az Önökéről is.⁴⁹

Távirat útján bátyámtól ide rendeltem a Pápai Lapokat is. Örömmel és lázas sietséggel olvastam a számokat, melyek egytől egyik jól sikerültek. Üdvözli a távolból tisztelő híve

Fenyvessy Ferenc

12.

Bécs, 1891. szeptember 9–12. között.⁵⁰

Kedves Géza Barátom!

Most már tudathatom Önnel (miről elvétele és halványan már tettem volt említést) hogy jan. 1-től (illetve talán már dec. közepén) egy *politikai* napilapot fogok indítani Budapesten. Goldbergnek – ki itt felkeresett – már elmondtam a dolgot. Városunk érdekében a lappal sokat tehetünk, de remélem, kapunk elég előfizetőt. Kegyesdet majd rendes munkatársnak kérjük fel. Servus F. Ferenc.

⁴⁸ Széchenyi István születése centenáriumán tartott soproni Széchenyi-ünnepen elhangzott beszédét Antal teljes terjedelmében közölte: FENYVESSY Ferenc: Széchenyi emlékezete. Ünnepi beszéd. = PL 18 (1891) 39. sz. (szeptember 27.) 161–162.

⁴⁹ A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület, illetve a Dunántúli Református Egyházkerület közgyűléséről szóló híradásokat nyilván azért tartotta fontosnak, hogy a hetilap társadalmi bázisát szélesítse.

⁵⁰ Datálatlan levél.

13.

Budapest, 1891. szeptember 12.

Kedves Géza Barátom!

Szerencsésen megérkeztem Budapestre. Sajnálom, hogy nem jöhettek és az ev. ref. gyűlésre⁵¹, melyre több kedves ismerősöm érkezik Pápára. Igen kérem, ha netán kérdezősköd[n]ének felőlem, elmaradásomat kegyesen igazolni, főleg azzal, hogy csak most érkeztem vissza utamból, s hogy (mint ez igaz is) itt Pesten ép[p]en azon gyűlési napokon vannak üléseim, melyekről lehetetlen elmaradnom. Így 15-én is, 17–18-án részben a magyar jégbizt.[osítási] társ.[aság] ülése [lesz], hol elnökölnöm kell, részint a siófoki r.[észvény]társ.[asági ülésen] – és [a] vasúti ülésen.

19-én (mint írtam) Sopronba megyek a Széchenyi ünnepre. 22-én végre hazajöhetek. Olvastam a szerkesztői lemondás erélyes és helyes cáfolatát. A megyei lapokat nagy érdeklődéssel néztem át. A P.[ápai] Közlönyben nem tudom, ki írja a vezércikkeket. Igen befentes ember lehet. A lap, úgy látni, még mindig igen tisztességesen viseli magát.

Pompás gondolat volt az ág.[ostai] ev.[angélikus] gyűlésről oly kimerítő tudósítást hozni.⁵² Jó lenne, ha ilyesfélét most megint megpróbálnánk. Hazaérkezésem után majd én is felveszem a lantot, hogy a vezércikkeknél legalább ségedkezsek.

Isten Önnel. Üdvözli barátja

Fenyvessy Ferenc

⁵¹ Értsd: a Dunántúli Református Egyházkerület 1891. szeptember 14-én Pápán kezdődő közgyűlésére. Erről részletes tudósítást jelentetett meg a lap, amelyben Tisza Kálmán főgondnok megnyitó beszédét szó szerint közölte, a napirendi pontokat is ismertette, a hozzászólások hatását is rögzítette (közbeszólások: Úgy van! Halljuk, halljuk! stb.), a bankett résztvevőinek névsorát, a tosztok tartalmát is közölte. – A dunántúli ref. egyházkerület közgyűlése. = PL 18 (1891) 38. sz. (szeptember 20.) 155–156. A kutatók a nyomtatott egyházkerületi jegyzőkönyvet és a tudósítást összevetve élményszerűen felidézhetik a történeteket.

⁵² A dunántúli ág. ev. egyházkerület közgyűlése. = PL 18 (1891) 33. sz. (augusztus 16.): Melléklet a „Pápai Lapok” 1891. augusztus 16-i számához. [Oldalszámozás nélkül.]

14.

Budapest, 1891. december 27.

Kedves Géza Barátom! Igazán Önnek írom az első levelet a Redactióból.⁵³ Collega a collegának és a pápai lapom kormányzójának. A Magyar Ujságot igen soknak küldtettem Pápara. Nem mondhatom, mennyire szükséges, hogy minél több előfizető kerüljön ki Pápa és vidékéről.

Beszéljék meg Önök, kérem, a dolgot. Mészáros⁵⁴ ígérte, hogy gyűjteni fog. Tegye is meg. Hiszen e lapnál nem azt kell nézni, hogy tetszik-e, hanem azt, hogy a legolcsóbb és hogy Pápa igaz érdekei tolmácsai leszünk, s amit eddig kicsiny dolognak tartottak, azt mi országos jelentőségűvé tehetjük a Magyar Ujság által.

E percben (éjfél 1. óra) Kerkápolyról⁵⁵ a legaggasztóbb hírek érkeznek. Minden eshetőségre el kell készülnie lennünk. Igen kérem: írasson valakivel K.-ról, *pápai* tanár koráról, adomáiról, vele történekről. Talán Baráth Ferenc⁵⁶ v.[agy] Martonfalvay⁵⁷ írhatnának. De *sürgős*. Érdekes lenne, ha önálló közleményt hozhatnánk!

⁵³ Fenyvessy „Magyar Ujság” címmel 1891 decemberében politikai és közgazdasági napilapot indított, melynek a szerkesztősége és kiadóhivatala Budapesten, a IV. kerület Granátos utca 1. szám alatt volt.

⁵⁴ MÉSZÁROS KÁROLY (Magyarsok, 1849. január 26. – Pápa, 1924. március 21.) 1884–1897 között pápai rendőrkapitány, 1897–1918 között a város polgármestere, a modern kisváros kiépítője. A pápai Kálvária temetőben nyugszik. VARGA 1998. 341.

⁵⁵ KERKÁPOLY KÁROLY (Szentgál, 1824. május 13. – Budapest, 1891. december 31.) politikus, közgazdász, miniszter, az MTA levelező tagja (1859). Pápai kollégiumi bölcsészettanár, országgyűlési képviselő, 1870–1873 között pénzügyminiszter, majd egyetemi tanár, 1878-tól gazdálkodó. A Kerepesi úti temetőben nyugszik. SZINNYEI 1899. VI. 112–117.

⁵⁶ BARÁTH FERENC (Pápa, 1824. január 6. – Pápa, 1905. december 14.) a pápai református kollégium növendéke, 1848/49-ben honvéd százados, az 1850-es években a református gimnázium tanára református jogakadémia tanára, a kiegyezés után 1872-től a pápai járás al-, majd főszolgabírája. A Pápai Református Egyházmegyének 25 éven át gondnoka. A Pápai Kaszinó tagja, a Pápai Takarékpénztár felügyelő bizottságának tagja. A pápai Alsóvárosi temetőben nyugszik. – Baráth Ferenc 1824. jan. 6. – 1905. dec. 14. = PL 32 (1905) 55. sz. (december 17.) 3., VARGA 2014. 88. [Születési dátuma: 1824. január 7. – a keresztelési dátuma lehet!]

⁵⁷ MARTONFALVAY ELEK (Iszkáz, 1821–Pápa, 1904. augusztus 28.) a Veszprém megyei Iszkázon, katolikus családba született. Iskoláit Veszprémben, Győrött és a pozsonyi jogakadémián végezte. 1843-ban ügyvédi diplomát szerzett. Veszprém megye pénztárnoka, majd esküdtje, 1848–1849-ben a pápai járás szolgabírája volt. 1849-től Pápa város gyámi ügyésze volt. A pápai Esterházy családnál, a marcaltői gróf Amade családnál 1871-ig látta el az uradalmak jogi képviseltét. 1871-ben megszervezte a pápai törvényszéket, mely három és fél évig állt fenn. Ezután a kaposvári, végül 8 évig a győri törvényszéknél szolgált. A győri királyi törvényszék elnöki tisztségéből ment nyugdíjba. Tagja volt a pápai képviselőtestületnek, Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának, tagja a Pápai Róm. Kath. Iskolaszéknek. A Pápai Talarékpénztár alapító és évtizedeken

Goldbergnek egy verset küldtem kinyomatni Néger⁵⁸ számára. Alássan kérem, legyen kegyes, nézze át a nyomtatást, nehogy valami sajtóhiba legyen [benne]. Négernek déli fél kettőre, vagy két órára fogja Goldberg a verset elküldeni az ebéd alkalmából. Legyen kegyes Goldbergnek megmondani, hogyha átvitte a verset, tudassa valahogy, hogy a Néger jubileuma benne van a M. Ujságban is. A csornai vasútról írt dolog átveendő a P. Lapokba. Ennyit mostan. Szívből üdvözli híve Fenyvessy F.

15.

Budapest, 1891. hó, nap nélkül.

Szombat este. Tisztelt Géza Barátom!

Sürgönyét vettem. Ma volt nálam Voyta Adolf⁵⁹, neki is elmondtam, mit itt közlök. Évek óta általános volt az egyhangú óhaj a pápa-csornai vasút iránt. Két–3 évvel ezelőtt egy nagy értekezlet is volt e célból Pápán a város-házban. *Akkor* mindenki tudta és érezte, hogy mily fontos a csornai vasút kiépítése Pápára nézve. Pápa maga átírt a minap Sopronhoz, ajánlván nekik is e vasutat. Sopron megye nem kért semmiféle tervrajzot, tracet, személy és teheráru állomások megjelölését stb. De amennyit neki ért a vasút: megszavazta azt.⁶⁰

Veszprém megye is így tett. a csornai járás is. De különben az egész világon tudják, hogy az állomások megállapítása *nem* előre történik a vicinális vasutakon, hanem ép[p]en fordítva, az érdekeltek hozzájárulási és kikötései értelmében. Részletekkel tehát ma még csak az az ember szolgál, aki felültetni akar valakit. *Tessék Pápának valami kikötéshez kötni a megszavazand 50.000*

át igazgatósági tagja, a Pápai Jogakadémia államvizsgálati bizottságának elnöke volt. Horváth Ilonával kötött házasságából Pápán született fia, ifj. Martonfalyay Elek (1853–1923) ügyvéd, hírlapíró. A Kálvária temetőben nyugszik. – Idősbb Martonfalyay Elek. = PH 1 (1904) 36. sz. (szep-tember 3.) 3., HUDI 2001. 40.

⁵⁸ NÉGER ÁGOSTON (Nagyvárad, 1838. december 7. – Veszprém, 1919. február 11.) katolikus lelkész, esperes, veszprémi kanonok. 1861. december 11-én szentelték pappá, ennek évfordulójáról emlékeztek meg Pápán, ahol 1878–1897 között plébánosként, 1885-től esperesként szolgált. PFE-IFFER 1987. 166.

⁵⁹ VOYTA ADOLF (Pápa, 1834. október 25. – Budapest, 1923. február 14.) pápai építőmester, a pápai és számos más vidéki állandó színház tervezője. Több vasútépítési munkában is részt vett. Visszaemlékezéseit kiadtuk: VOYTA 2012.

⁶⁰ Sopron vármegye törvényhatósága 1890. november 23-ai közgyűlésén 20 ezer forintot szavazott meg a Csorna-pápai vasútra. FEJES 2001. 17.

f[orin]tot.⁶¹ Ennek van értelme. De a megállapított s többé változás alá nem eshető részleteket nem kívánhat.

Egyébiránt kérem, tudassa barátainkkal és mindenkivel, hogy vagy *akarják* még mindig a pápa-csornai vasutat, vagy nem. Ha *nem*: akkor minél előbb több kikötést kell tenni és feltételeket, akkor aztán nem lesz belőle semmi.

Előmunkálatokhoz egy kr[ajcár]t sem adott Pápa. *Csak kiépítés esetén kell.* Én adtam elég pénzt az előmunkálatokra, ép[p]en azért *nem megyek a hétfői ülésre*, ne gondolják, hogy én csak pénzem után futok. *Eszem ágában sincs.* Megpróbáltam Pápáért valamit tenni, ennyi az egész. Ha nem sikerül, én nem bánom meg, de aztán Pápa sem jajgasson. A részv.[vény]társaságban kössön ki Pápa magának egy igazg.[gatósági] helyet.

Isten Önnel, barátja Fenyvessy Ferenc.

16.

Pápa, 1893. január 1.

Olvasóinkhoz. Lapunk jelen számával a XX. évfolyamba lépett. Hangzatos frázisok helyett, melyeknek barátai sohasem voltunk, legyen szabad egyszerűen kijelentenünk, hogy mint eddig úgy ezután is a közérdeket fogja szolgálni. lapunk, tartózkodva minden felekezetieskedéstől vagy politikai pártállástól, mert városunk és vidéke erőinek nem szétforgácsolása, hanem tömörítése vet-heti csak meg ennek virágzását. Ezen elvnek s azon tisztességes hangnak, mely cikkeinket⁶² jellemzi, köszönheték eddig is, hogy a „Pápai Lapok” hasábjain városunk és vármegyénk annyi tekintélyes tagjainak nevével találkozott az olvasó, s ennek köszönhetjük, hogy munkatársaink ezután is támogatni fognak bennünket. Az eddig tapasztalt jóindulatot kérjük lapunk XX. évfolyamára is.⁶³

16.

Budapest, 1893. január 3.

Kedves Géza barátom! Mondhatom, nem vártam leveled illetően tartalmát. *Nagyon megleptél* vele és nagyon, nagyon sajnálom lépésedet. Ha jöhöttem

⁶¹ Pápa város képviselő-testülete 1891. február 23-ai közgyűlésén hozott határozatot 50 ezer forint értékű törzsrészsvény vásárlásáról. FEJES 2001. 19.

⁶² A lapban: cikkeinket, javítottuk.

⁶³ Olvasóinkhoz. = PL 20 (1893) 1. sz. (január 1.) 1.

volna, hidd el, csak emiatt is leugrottam volna Pápára, csakhogy Téged szándékról lebeszéljelek. De ép[p]en mint főszerk.[kesztő]je a M.[agyar] U.[jságnak] újévi időben nem mehettem el, s Te különben is igen gyorsan és igen későn határoztaél. *Semmit* sem sejtettem. Sajnálom, de kérlek, hogy ezentúl *neved* alatt légy kegyes rendes munkatársul tekinteni magadat.

Mellékelve küldök a változásról valamit, légy szíves átadni azt a lap számára. Jelöltjeitek közül az *elsőre* gondolok, s az első, Körmeny Bélát⁶⁴ magam is legjobbnek vélem. Ma írtam Körmenynek, s *egyenesen Reád utaltam*, ki *mindenről* felfogja őt világosítani, stb. A fel.[elő]s szerk.[esztő] címet is felajánlottam neki.

Most már aztán kérlek is, légy kezére, támogasd, igazítsd útba legalább egyelőre – ezzel bírod csak enyhíteni sajnálkozásomat és bosszúságomat, hogy kissé meglepetve cserbe[n] hagytaél. Már azon is gondolkoztam: nem-e okoztam *én* talán Néked okot az elválásra. De legjobb lelkiismerettel mondhatom, hogy *még gondolatban sem vétettem Ellened*. Remélem, *én*, vagy eljárásom ki vannak zárva okaid közül. Ezek után fogadd e levélben hálás köszönetem jószágos közremunkálkodásáért, s bocsáss meg, ha legjobb intenciótól vezéreltetve, Téged kértelek fel a szerkesztésre és ezáltal – intencióm ellenére – Néked kellemetlenséget okoztam.

Fogadd baráti kézzorításomat, mellyel vagyok tisztelő barátod

Fenyvessy Ferenc.

17.

Pápa, 1893. január 8.

Olvasóinkhoz. A *Pápai Lapok* mai számával lapom eddigi főmunkatársa Antal Géza tanár úr, ki a lap szerkesztői gondjait is viselte, körülményei és más téren való elfoglaltsága miatt megválnak lapomtól. Antal Géza t.[isztelt] barátomnak, kinek lelkiismeretes buzgalma, s mindenre kiterjedő figyelme a *Pápai Lapokat* a vidéki lapok egyik legtekintélyesebb lapjává tette, közérdekű fázadozásaiért e helyen mondok hálás köszönetet. Birom szíves ígérétéét, hogy mint külmunkatárs, ezentúl is a Pápai Lapok barátja és írója marad.

⁶⁴ Körmeny Béla 1893 januárjától 1897 végéig, majd 1906–1919 között volt a lap felelős szerkesztője. NAGY László: i. m. (1957) 70. Noszlopi Körmeny Béla ny. m. kir. rendőrfőtanácsos, korábban Veszprém vármegyei főszolgabíró 1929. augusztus 28-án, 66 évesen Győrött hunyt el, a pápai Alsóvárosi temetőben nyugszik. A Pápai Református Egyházmegye világi főjegyzői és tanácsbírói tisztségét is betöltötte. – Halálozás. = PV 26 (1929) 36. sz. (szeptember 8.) 2–3.

A jövőre nézve sikerült *Körmendy Béla* urat lapomnak megnyerni és pedig – *felelős szerkesztői* minőségben. Városunk és megyénk egyik előnyösen ismert fiatal tagja lesz, tehát ezentúl a Pápai Lapok felelős szerkesztője, ki maga is társadalmi közéletünk egyik legtevékenyebb és legönfeleldozóbb szereplője lévén, a lapra magára is kétségkívül előny, hogy épen⁶⁵ őt voltam szerencsés megnyerni. Személye körül fognak csoportosulni ezentúl is azok, kik eddig a Pápai Lapok munkatársai voltak. A Pápai Lapok *iránya* változatlan marad. Önzetlenül szolgálni tollal városunk és vidékének, Veszprém megye közönségének.,

Budapest, 1893. jan. 5.

Dr. Fenyvessy Ferenc, a Pápai Lapok tulajdonosa.⁶⁶

18.

Pápa, 1893. január 8.

Olvasóinkhoz. A Pápai Lapok *felelős szerkesztését*, a tisztelt laptulajdonos úrnak reám nézve megtisztelő felhívása folytán, a mai naptól kezdve átvettem; és midőn ezt a tisztelt olvasóközönség tudomására hozni szerencsém van, egyúttal kijelentem: hogy mint *felelős szerkesztő*, nemcsak azt érzem kötelességemnek, hogy csupán a lapban megjelentekért legyek *felelős*, de egyszersmind hő óhajom és fő törekvésem leend, hogy – Pápa városa és vidéke érdekeit szem előtt tartva – a nagyérdemű olvasó közönség kívánalmainak és igényeinek is a lap eddigi tisztelt munkatársai támogatása mellett, – kiknek szíves közreműködését továbbra is kérem – minden tekintetben *megfeleljek*.

Pápa, 1893. január 5.

Körmendy Béla, a Pápai Lapok felelős szerkesztője.⁶⁷

A látszólagos baráti elválás után egyetlen levél sem érkezett Fenyvessy Ferencről, aki már az új munkakapcsolatra helyezte a hangsúlyt. Antal Géza is előre tekintett: doktorálni kívánt a bécsi egyetemen.⁶⁸

⁶⁵ Mai helyesírással: éppen

⁶⁶ Olvasóinkhoz. = PL 20 (1893) 2. sz. (január 8.) 5.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Antal Géza 1893 novemberében vette át bölcsészdoktori oklevelét a bécsi egyetemen. Erről a Pápai Lapok is beszámolt: – *Új-bölcsészettudor. Antal Géza főisk. tanár lapunknak volt főmost belmunkatársa a bécsi tudomány egyetemen a napokban nyerte el kitüntetéssel a*

RÖVIDÍTÉSEK

AP	= Acta Papensia
DPL	= Dunántúli Protestáns Lap
PL	= Pápai Lapok
PH	= Pápai Hírlap
PEIL	= Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
DREL	= Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára
PV	= Pápa és Vidéke
VU	= Vasárnapi Ujság
VeU	= Veszprémmegyei Ujság

IRODALOM

- BÖLÖNY 1987 = BÖLÖNY József: Magyarország kormányai 1848–1987. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987.
- FEJES 2001 = FEJES Sándor: A pápa-csornai vasút története a pápai sajtó tükrében. Pápa, 2001. (Jókai Füzetek, 31.)
- HAHN-ZSADÁNYI 1929 = HAHN Ferenc – ZSADÁNYI Oszkár (szerk.): Veszprémmegyei fejek 1919–1929. 1929.
- HUDI 2019 = HUDI József: „Politikába nem avatkozunk...” Egy pápai lapszerkesztő mozgástere a kiegyezés korában. = Szélesvíz 6 (2019) 2. sz. 29–32.
- HUDI 2001 = HUDI József (szerk.): Források Pápa város 1848/49. évi történetéből. Pápa, 2001. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 2.)
- NAGY 1957 = NAGY László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956. Veszprém, 1957.
- PFEIFFER 1987 = PFEIFFER János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára. München, 1987.
- SZEGLETI 1978 = SZEGLETI Ildikó: Veszprém megye nyomdászata 1860–1920. Veszprém, 1978. (Közművelődési Kiskönyvtár, 3.)
- SZÉKELY 1994 = SZÉKELY György (főszerk.): Magyar színházművészeti lexikon. Bp., 1994.
- SZILÁDY 1985 = SZILÁDY Károly: Könyvnyomdászati műszótár, a' tárgyak rövid magyarázatával együtt. Hasonmás kiadás. Szerk.: Haiman György. Bp., 1985.
- SZINNYEI 1891–1914 = SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest, 1891–1914.
- TÓTH-BENCZE 2011 = TÓTH-BENCZE Tamás: Balatonfüred az évszámok tükrében. Balatonfüred, 2011.

*bölcsészettől a tudori címet. – Értekezése a logika köréből volt véve s címe: „Die Modalität der Urtheile und die logische Grundlage der Wahrscheinlichkeitsrechnung.” Gratulálunk. = PL 20 (1893) 46. sz. (november 12.) 206. A logikai értekezés magyar változatát a Főiskolai Könyvtár Kézirattára őrzi. o.803. Antal Géza: Az ítéletek modalitása és a valószínűségi számítás logikai alapjai. (20. sz. eleje) Disszertáció. Gépelt kézirat, 72 p. 205*170 mm. [Az értekezés pontos dátuma tehát: 1893.]*

